

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 polletno 30 Din, letno 60 Din,
 za inozemstvo 90 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 17. februarja 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Zemljepisni položaj Slovenije

Že Napoleon je spoznal velik pomen zemljepisne lege slovenskega ozemlja in ga označil za »prag Evrope«. Več kot naključno je torej bilo, da je vprav na tem ozemlju osnoval jedro svoje Ilirije. Iz istih pobud je tudi nemški »Drang nach Osten« usmeril svoje organizatorične težnje z glavno ostjo na slovensko ozemlje. Tudi avstro-ogrski Nemci so se tako trdovratno branili zedinjenju južnih Slovanov, ne toliko z državnopravnega stališča, kolikor zaradi svobodnega dostopa do Jadranskega morja, ki so ga Madžari imeli preko Hrvatske. Se celo carska Rusija je bila vsaj posredno zainteresirana na našem ozemlju. Londonski pakt, ki je bil pripravljen v Petrogradu, je imel namen: 1.) da zapre pot Nemcem na vzhod, 2.) da okrepi Italijo za protitež v dardanelmskem vprašanju in v vprašanju Sredozemskega morja in 3.) da z izločitvijo katoliških Slovanov okrepi pravoslavje na Balkanu in ga postopno preoblikuje za rusko politiko.

Rusija zedinjenja južnih Slovanov ne le da ni podpirala, marveč ga je celo opovirala, kjerkoli je mogla.

Tako je prišlo, da smo bili žrtvovani Slovenci in Hrvatje v Primorju prav do reke Neretve po londonskem paktu.

Da ni prišlo do uresničenja londonskega pakta v vsem obsegu, je povsem razumljivo, če se pomisli, da nasledniki carske Rusije v letu 1918. niso imeli več nobenega interesa ne za pravoslavje, ne za mednarodna vprašanja Dardanel in Sredozemskega morja, ker so za mednarodna vprašanja iskali drugačnih rešitev. Veliki Britaniji, kot so podpisniki londonskega pakta, je odleglo, ko ni imela več nobene obveznosti proti Rusiji. Zato je bila tudi misija poslanca Bevilona v Londonu za popolno izvršitev tega pakta brezuspešna, dasi je bilo za Anglijo jasno, da bo mesto Rusije v srbski politiki prevzela Francija, s čimer pa bi razmerje v Sredozemskem morju ostalo bistveno nespremenjeno. Tradicionalna politika Anglije gre namreč za tem, da ljubosumno motri vsak korak svojih tekmic, ki bi kakorkoli slabil njene oporne točke (Malta, Gibraltar in Dardanele) v Sredozemskem morju.

To so bili tudi razlogi našega poraza ob plebiscitu na Koroškem. Italija nove južnoslovenske države ni mogla oslabiti v svojo korist, zato jo je okrnila na korist Avstrije, ki pri francoski politiki ni bila neposredno prizadeta.

Usoda Reke je fenomen v mednarodni politiki: vsi njeni sosedje so se je branili. D'Annunzio je šele presekala ta gordijski voz. In vendar je Reka naravno pristanišče Slovenije, kakor je Trst njen prag! Torej so bili tudi tu žrtvovani življenjski interesi Slovenije interesom mednarodne politike.

Češko-slovaška republika je skušala doseči koridor med Avstrijo in Madžarsko preko slovenskega ozemlja na Reko, pa se je temu pokojni Pašić z vsemi štirimi uprl.

Če torej presojava ta naš položaj z zemljepisnega stališča v odnosu k mednarodni politiki, se nam zdi, da je Slovenija velika skleda vroče kaše, ki bi jo vsak bližnji in daljnji maček rad sam posebej. Ne le, da so oči veliko večje kot pa bi želodec mogel prebaviti, marveč so tudi drug na drugega ljubosumni; vendar pa se temu ali onemu le posreči, da si odkrhne kak drobec.

Jadransko morje postane italijansko, če se Italiji posreči, da se zasidra na naši obali od Trsta do Kotorja in naprej po albanskem primorju. Kaj naj jo potem še ovira, da ta rokav Sredozemskega morja po svoji volji oborožuje, zapira in odpira ter tako posredno obvladuje plovo od Gibraltarja do Dardanel.

Preteklost pa tudi sedanjost sta nam trdno jamstvo, da bo Trst s svojim zaledjem moral pripasti v svoj prirodni okvir, in sicer v interesu evropskega miru in ravnotežja svetovne politike veseli,

Širite in naročajte naš tednik!

Interesi Italije so drugotni, Slovenija pa naj bi bila le sredstvo za mednarodno barantanje. Toda o tem morda prihodnjič kaj več.

Fran Radešček.

Ciciban na odru

Otroški oder »Svobode« je uprizoril v sredo 1. t. m., v soboto 4. t. m. in v nedeljo 12. t. m. pod naslovom »Ciciban, prva slovenska otroška revija« v priredbi Katje in Ferda Delaka dvaindvajset pesmi iz najlepše slovenske mladinske pesniške zbirke Župančičevega »Cicibana«. Osnutke za kostume je napravil Ljubivoj Ravnikar, izdelala pa jih je Albina Gorjupova.

Misel, pokazati »Cicibana« z odra, je bila gotovo posrečena in je le čudno, da ni storil tega do sedaj še nihče, saj je pokazal obisk obeh predstav, kako znan pa tudi priljubljen je »Ciciban« med našo mladino. Gledališče je bilo polno kakor še nikoli. Na vsakem sedežu sta sedela dva, v ložah pa se je kar trlo otrok, ki so z razgretimi obrazki in glasnim živčavom komaj pričakovali, kdaj se dvigne zastor.

Kako težko nalogo sta si stavila prireditelja, je pokazala uprizoritev. Dramatsko predstavljanje pesmi je gotovo vedno problematično, ker jim manjka potrebni dramatski element, ki se izraža vedno v dejanju in to dejanje je morala dodati režija. Katja in Ferdo Delak sta hotela premestiti ta prepad med liriko in dramatiko z zborovsko recitacijo in plesom, ki ga je spremljala glasba (Prelovčev otroški »jazz«), kar je sicer dalo pesmim oderski izraz, žal pa na škodo notranje vsebine in umetniškega izraza pesmi, katerih pomembnost je prav v neposrednosti in intimnosti besede. To je zakrivilo, da so ostale nekatere

pesmi otrokom — posebno pa še onim, ki besedila niso poznali — neumljive, kar se je posebno opazilo v priredbah, kjer je prevladovala alegorija (n. pr. Breza in hrast), ki že po svojem bistvu zahteva odraslega, kultiviranega človeka. Otrok dojema namreč vedno le neposredno, zato mora biti pri uprizoritvah za otroke beseda vedno jasna, predstavljanje v vidnem smislu konkretno, dejanje živo, razgibano, pestro in barvito. Da sta se tega zavedala tudi prireditelja, je dokazovala uprizoritev naslednjih pesmi: Ples kralja Matjaža, Pastirčki, Ciciban in čebela, Ciciban poslušaj očeto uro. Nekatere pesmi pa so uspele samo po zaslugi ljubkosti izraza »glavnega igralca« (Kadar se Ciciban joče, Dedek samonog).

V celoti moremo reči, da je bila ideja uprizoritve »Cicibana« nad vse posrečena, da pa se režiji povečini ni posrečilo doseči onega umetniškega izraza, ki ga je dal pesmim pesnik. Zato bo treba pač še poglobitve in mnogo vztrajnega dela.

Jež E.: Očetova pisma

1.

Ko je oni dan prinesel moj fant prvokrat domov šolsko spričevalo, sem ga vzel z velikim zanimanjem v roke. Saj je bil to nekak družinski dogodek; spominjal sem se tudi, kako sem še nedavno tega sam nosil domov taka-le »testimonia

Mussolini - Hitler - Gömbes

Z imenovanjem Hitlerja za predsednika nemške vlade dobivajo Wickham Steedova nedavna razkritja o tajnih pogajanjih med Italijo, Nemčijo in Madžarsko resnejše lice — tembolj, ker je sam Herriot priznal, da so mu pogajanja znana.

Mussolinijevi načrti

merijo po Wickham Steedu v dve smeri. Velesile naj bi zopet prevzele odločilno vlogo in popolnoma neodvisno od malih držav vodile usodo Evrope. Zato je treba evropske države, ki so nastale po vojni, ali zmanjšati na prejšnji obseg, ali popolnoma zbrisati z evropskega zemljevida. Nasprotno pa je treba Madžarski dati prejšnje meje.

Nadalje naj se Evropa na novo razdeli na interesna področja velesil, in sicer tako, da bi se v Srednji Evropi in na Balkanu priznal Italiji prevladujoč vpliv, dočim bi dobila Nemčija proste roke na vzhodu in severozahodu — torej nasproti Poljski in baltičkim državam.

V zvezi s tem postajajo vedno bolj jasni nameni potovanja Hitlerjevih zaupnikov in madžarskega ministrskega predsednika generala Gömbesa v Rim. Tudi pošiljka »starega železja« iz Italije preko Avstrije na Madžarsko, ki je povzročilo hirtenberško afero, gledamo v tej zvezi v drugi luči, kakor tudi najnovejšo vest o dobavljanju 42 Fiat-avionov Madžarski.

Ti načrti so tako drzni in izzivalni ter naravnost naperjeni proti evropskemu miru, da bi jih imeli za gole izmišljenine, ako ne bi Steedovo ime jamčilo za resno ozadje in ne bi imeli v Herriotovi izjavi potrdila, da so se taka pogajanja res vršila.

Wickham Steed o Hitlerju.

Medtem je Wickham Steed, kakor posnemamo po »Slovencu«, ponovno spregovoril o stvari in opozoril svet na povečano nevarnost za svetovni mir, odkar je Hitler postal predsednik vlade.

Zakaj je šel Hitler v vlado?

Po W. Steedovih informacijah je Hitler soglašal s temi načrti. Ker pa se je spričo ponižujočih pogojev obotavljaj stopiti v vlado, mu je Mussolini po svojem posredniku svetoval, naj prevzame predsedstvo za vsako ceno.

paupertatis« — in zdaj je že sin na vrsti! Skoraj bi postal sentimentalen. A vsa ganjenost me je minila, ko sem začel natančneje ogledovati »Knjižico za učence(ke) narodnih šol«, t. j. sedanja spričevala. Narodne šole in knjižica v narodnih »bojah«, sem si bil dejal, to bo pač jezikovno vzorna reč, posebno še, ker ni izšla iz belogradske, ampak iz ljubljanske »Učiteljske tiskarne«, in jo je izdalo »Jugoslovensko učiteljsko udruženje, sekcija za dravsko banovino«. Kako sem bil razočaran! Če bi dobili isti dan spričevala tudi sestavljalci te knjižice, bi morali dobiti v slovenščini 1 — nezadostno!

Omenjena tiskovina šepa celo v pravopisu. Tako piše n. pr. včasih »Podmladek Rdečega Križa«, drugič pa »Jugoslovensko učiteljsko udruženje«, zdaj »Nj. Vel. Kralj«, zdaj »kr. banska uprava dravske banovine«. Tudi »higiena« in »higienski« prav po nepotrebnem zevata! Vse hujše pa je s slovnico! Ubogi naš glagolnik, ki izraža le nedovršeno dejanje, mora v tem dokumentu pomeniti vse mogoče, celo konkretne stvari: »rešenje, dovršenje, udruženje, izdavanje« — in kot nalašč sami dovršniki! Isto je tudi »veroizpovedanje«, čeprav naj bi pomenilo dejanje! Abstraktnemu neutru se godi huda krivica, ker mora prenašati množino: »gospodarska znanja«! Tudi osebni zaimek se rabi po nepotrebnem: »Učitelja bom slušal, ker je on moj drugi oče.« Velik križ ima knjižica tudi s predlogi; učencev v njej obljublja, da mu bodo narodne čitalnice »ob sreč«,

Pri nas se spomladi vse pomladi, pri Rusih pa podrašte; zato imamo mi »pomladek«.

W. Steed opozarja na nevarnost položaja, ako bi si Hitler pri prihodnjih volitvah izvojeval odločilno zmago in pozivlja svet, zlasti Francijo in Anglijo, da ne gledata ravnodušno na blazne nake fašizma južno in severno od Alp in v Ogrski nižini, ampak z odločno kretinjo pravočasno poskrbita za streznjenje duhov.

Kako sta se znašla italijanski in nemški fašizem? Ob teh Steedovih razkritjih se nehoté vprašujemo, kako je mogoče, da so pozabili nemški fašisti na svoje brate v južni Tirolski in kako si naj tolmačimo postopanje Avstrije, ki dobro ve, da Italija pod nobenim pogojem ne pristane na njeno priključitev k Nemčiji.

Računati moramo pri tem pač z dejstvom, da vodi vsak od zaveznikov poleg skupnih tudi svoje posebne račune in da nemški imperializem pač usmerja danes ves svoj napor v smer, kjer računa z največjo možnostjo uspeha. Zadnje čase upira svoje oči vedno bolj proti vzhodu, kjer vidi najugodnejše pogoje svojega razmaha. Zato besna gonja proti Poljski in silna, na široko razpredena agitacija za revizijo vzhodnih mej in zlasti za priključitev t. zv. poljskega koridorja k Nemčiji. To je danes najbližji cilj nemške politike in pričakovati moramo od vlade »nacionalnega edinstva«, ki pa za enkrat izključuje več kot polovico državljanov, da bo svojo borbo še stopnjevala, računati tudi, da bo Hitler skušal za vsako ceno doseči nekaj zunanjepolitičnih uspehov, ker so mu v notranji politiki popolnoma vezane roke.

Grof Albert Apponyi,

ki je umrl v Ženevi kot madjarski odposlanec pri »Društvu narodov« v visoki starosti skoro 87 let, nam jasno kaže, kakšen ne sme biti državnik. Spoštujemo življensko izkušnost, priznavamo umske sposobnosti, vseh nam je prijetna zunanost; toda nad vse cenimo pravičnost. In te velike lastnosti pokojnik ni imel. Ne moremo odobravati dvojnosti, ki razlikuje zasebno in javno življenje, kar bi moralo biti združeno. Cel človek je oni, ki ne ravna kot zasebnik tako, a kot politik zopet onako. Apponyi je bil madjarski plemič, socialni nasprotnik i svojega madjarskega i obenem še narodni protivnik nemadjarskega ljudstva, kar je zlasti pokazal kot bivši prosvetni minister, ko je zatiral šolstvo Nemadjarov na Ogrskem.

Apponyi je bil v stari avstro-ogrski državi med odločilnimi možmi. Pravilno je označil berlinski književnik Harden tedanji položaj in razmerje sil: »Dežele, ki jih vladata Franc Jožef in Albert Apponyi.« Apponyi je bil med tistimi, ki bi bili mogli veliko vojno l. 1914. preprečiti; pa je niso hoteli: Apponyi je vprav ščeval nanjo. Manjkalo mu je, kakor sploh vsem državnikom osrednjih sil, daljnosežnega političnega pogleda. Manjkalo pa mu ga je zatogadelj, ker je bil on, plemič, v dnu svoje duše fevdalec, čeprav na zunaj oblečen v meščanski, diplomatski frak. In fevdalca je ostalo prikrito, da so nastale nove sile, novi ljudje, ki hočejo na sonce, in ker teh novih pojavov ni mogel videti, zato ni pomagala niti njemu niti Madjarom vsa diplomatska izurjenost in spretnost: njihova politika je bila nasilna, nedemokratska, morala se je torej zrušiti, ko so prišle zapadne demokracije do besede.

Ob Apponyijevem grobu žalujejo Madjari: mi jih razumemo. Razumemo kljub temu, da vidimo, da je bila prav politika raznih Apponyijev tista, ki je privedla Madžare v njihov brezprimerni polom; kajti na žalost vlada politiko še vedno bolj samopridnost kot npravnstvenost.

ne pa »podmladek«. Da »slučaj« ni isto kot »primer«, bi bilo tudi dobro vedeti. Kaj naj si mislimo starši, ko nalaga knjižica učencu, da bodi delaven član »društvene skupnosti«? Katero »društvo« pa je izdajateljem tako »ob srcu«? Ali niso morda mislili na »družbo«? Čemu »srez«, res ne razumem; da ni slovensko »dotični« in »v toku šolanja«, je menda jasno. Ker so pred leti dali besedi »oblast« drug pomen, so si zdaj izmislili zanj »oblastvo«, menda zato, ker se sliši bolj imenitno. Kako se sestavljajo v slovenščini pridevniki, je zelo preprosto, pa vendar piše naša knjižica n. pr. »srbohrvatski« in dosledno »jugoslovanski«. Pri tej besedi je pač potrebno pomuditi se nekoliko dlje. V slovenščini pravimo slovenski in slovanski; to sta dva pojma, ki jih pač ne moremo istiti, česar tudi nihče ne dela, dokler ju rabi nesestavljeno. Brž pa ko ju sestavlja, se začno zmešnjave: za severne Slovane bereš vedno »severno-slovanski«, za južne pa od neke strani dosledno »jugoslovanski«. Prava doslednost pa zahteva »a«; to je drugi razlog, zakaj je »jugoslovanski« napačno. Tretjič bi označevalo »jugoslovanski« pri nas nekaj, kar je na slovenskem jugu, n. pr. na Krasu. Prav bi bilo torej potemtakem »jugoslovanski« — toda tudi to je napačno po nemškem sestavljenju! Edino pravilno slovensko je »južno-slovanski«. Ne pačimo se! Nazadnje — petič — pa ima »jugoslovanski« pri nas neki poseben pomen; ker ga rabi samo določena skupina, jo zato tudi označujemo tako! Odločno pa moramo ugovarjati, da bi se v šolskih dokumentih ta enostranski in nič kaj dobro zvoneči izraz posploševal!

Z Apponijem je legel v grob kos stare Evrope. Tiste tesnosrčne, ozko-nacionalistične, polfevdalne Evrope, ki je vnaprej izključevala male narode in ljudske množice od visoke politike. Tiste Evrope, ki je bila in se ne povrne več. Danes nastaja druga, nova Evropa, Evropa demokracije, pravičnosti, Evropa, v kateri hočejo mali narodi imeti besedo in jo tudi zadobe. In prej ko bo ostvarjena ta nova Evropa, bolje bo zanj, bolje bo za narode, ki prebivajo v njej, pa naj bodo to mali ali veliki.

Madjari bi zlasti lahko pomislili, da so prav za prav majhen narod. In da so obnovitveni načrti, o katerih sanjajo še vedno in ki jih je zastopal Appony z vsa večino stare diplomatske šole, načrti, po katerih naj bi vladalo 8 milijonov Madjarov 13 milijonom Nemadjarov, nekaj nemo-gočega, da je bilo to že pred vojno anahronizem, ki se je po vztrajnostnem zakonu nekako čudno rešil v dvajseto stoletje. V osrednji Evropi ni več mogoče, da bi vladala narodna manjšina večino, hkratu še kulturno bolj razvito večino. Še zatiranju manjšin bodo — upamo! — v kratkem štete ure.

Prej ko Madjari — to sprevidijo, bolje bo zanje. Bodoča njihova pokolenja pa bodo zaznamovala pojave, kakor Appony, kot škodljivce madjarskega naroda, pa naj so delali v dobri veri ali ne.

OPAZOVALEC

„Dan lepe knjige“

ki ga je sprožilo društvo »Krka«, se letos ni obnesel, dasi sta se načelno izjavili zanj naši največji zvezi ljudsko-izobraževalnih društev. Ne spuščamo se v razpravljanje, ali je bilo umestno, da se je »Krka« lotila tega dela, ki je v prvi vrsti vendar družabno društvo; tudi bi kar vnaprej načelno ne mogli odklanjati te misli, ker ni bilo, kolikor vemo, nikjer rečeno, da bi n. pr. kakšna delavska kulturna zveza ne smela agitirati tega dne za svojo knjigo — zakaj, v resnici lepa knjiga ni ne »katoliška«, ne »liberalna«, ne »socialistična«, ampak splošna last celó vsega kulturnega človeštva, kakor znanost in umetnost: vzrok neuspeha leži v tisti dvojnosti ali, točneje povedano, zlaganosti vsega našega javnega življenja, ki se je posebno zadnji čas pokazalo v jaki luči.

V naši lepi knjigi, v književnosti, vlada v splošnem svobodna beseda, dasi je bilo treba hudih bojov zanj, ki niso še izvojevani popolnoma in za vedno. Vsi vemo, kako je bilo v preteklosti, in kaj se je zgodilo nedavno v tem pogledu.

Vsak človek in vsak narod bi moral imeti, ako je njegov razvoj zdrav, samo eno življenje: isto v književnosti, kakor v drugih panogah svojega udejstvovanja. In tu smo pri jedru. Ne moremo slaviti svobode v književnosti, ako jo drugod pobijamo, kakor to delamo sedaj. Svobodni slovenski tvorci so morali odkloniti udeležbo ob danih prilikah, ako so hoteli ostati zvesti samemu sebi. To je bila njih pravica in celo dolžnost kot ugovor proti udomačeni neresnici dvojnega postopka v življenskih vprašanjih svojega naroda. A—a.

Ali ni več slovenskega narodnega opernega gledališča?

Stebri slovenske umetnostne kulture leže na tleh. »Narodna galerija«, ki naj bi bila vrh slovenske oblikujoče umetnosti, se bori z denarnimi te-

Naša knjižica pa se odlikuje tudi po izrednem, prav značilnem stilu, menda v dokaz pravilnosti znanega izreka: »slog — to je človek«. Strašno je n. pr. »bomkanje«; le poslušajmo: »Dober in reden učenec bom. Pazil bom na svoje zdravje. Z delom in sokolsko telovadbo bom krepil telo... Tako se bom pripravljaj, da bom kdaj... Ko bom pa velik, bom dober zadrugar« itd., to ti bobni in ropota kot na fronti! A ta besedni rompom ima tudi svoj vsebinski korelat; prazna retorika in napihnjeni patos so n. pr. taki-le stavki: »Kako sem ponosen na slavna dela svojih prednikov!

Širite in naročajte naš tednik!

To so pa že verzi, kajti tudi ž njimi je knjižica oskrbljena. Kakšni so, naj pokaže še en primer:

»Poleg (!) dela tudi varčevanje, srečen bom, imel bom sladko spanje.«

Človek bi mislil, da se je ogasil iz groba sam veliki trobentar Koseski, kajti vredni so res — po njegovih domisljici — »lika, gladbe, žehtanja«! Ali bi ne bilo mogoče dobiti dobrih in primernih verzov pri naših prvih pesnikih? Pa potolažimo se, saj je že Cankar dejal: »Ali bi živi duši na Slovenskem prišlo kdaj na misel, da bi naročil slavnostno pesem Prešernu in ne Koseskemu, Zupančiču in ne Ganglu?«

Tako je še dandanes pri nas — v vsakem pogledu!

žavami, vrh slovenske dramatične in glasbene umetnosti, Narodno gledališče v Ljubljani, je v gmojni in duhovni stiski. Štirideset let je minilo, kar je bilo odprt nov gledališki hram v Ljubljani in se je začela slovenska operna umetnost v resnici razširjati do višine, ki se je nam ni bilo treba sramovati. Idealisti Fran Gerbič, Josip Noll in drugi so se žrtvovali zanj; Anton Förster, ki ni bil vreden, da se bi ga spomnili, ko so postavljali pred Glasbeno Matico kipe glasbenikov, med katerimi jih je par, ki niso imeli s slovensko umetnostjo prav nobenega opravka in niso slov. rojaki, — je zložil in izpopolnil slov. »Gorenjskega slavčka«; sladkomelodiozni Viktor Parma — tudi ta ni bil vreden prostora pred »Glasbeno Matico« — je živel za slovensko operno umetnost in je še pred smrtjo sam dirigiral operne predstave v Mariboru. Seveda si je tedanja slovenska opera pomagala s češkimi in poljskimi pevkami in pevci, ki so nastopali poleg domačih. Kdor je pa hotel nastopiti v slovenskem gledališču, se je moral prej naučiti slovenščine. Na novo angažirani pevci iz Prage in Brna so se ob počitnicah pred sezijo prav dobro naučili slovenščine, tako da so v splošnem dobro peli po slovensko. Hudo bi se smejali ne le ljubljanski, ampak celo graški Nemci (n. pr. tedaj znani »Grazer Tagblatt«), če bi v slovenski operi peli po hrvaško ali po češko; tudi občinstvo bi ne hodilo k takim predstavam, ampak bi se vozili vsaj tisti, ki so se v resnici zanimali za opero, rajši v Trst, kjer so pred vojno tržaški patriciji včasih vzdrževali v »Teatro Verdi« prav sijajne italijanske in druge potujoče ansamble.

Slovenci v Ljubljani so pa ustvarjali slovensko opero. Z zelo majhnimi finančnimi sredstvi je slovenska opera uprizarjala čisto dostojne predstave, vzgajala je slovenske operne pevce, ki so nastopili tudi pot v veliki svet. Naposled je postal pevski ansambel po veliki večini slovenski. Ljubljanci so poznali prav dobro dunajsko opero, ki je bila tedaj menda prva na svetu, boljša kot berlinska ali pariška, pa ravno zaradi tega, ker so bili vajeni najvišjih kvalitet in mednarodne višine, so hoteli imeti svoje, slovensko operno gledališče, z lastnim slovenskim značajem, saj je bila in je Ljubljana središče slovenstva. V zadnjem času pa sistematično

ljubljska opera izgublja slovenski značaj.

Pevci so skoro izključno Slovenci, ravnatelj menda tudi dirigenti prav tako.

Slovenski jezik pa izginja.

Že zadnjič smo pisali, da so peli Konjovičev opero po srbsko in to v celoti. Takoj na to so pred dvema tednoma vprizorili Puccinijevo »Boheme« z gostom Rijavecem. Peli so pa Rijavec, ki je Slovenec in je bil angažiran v Berlinu, po hrvaško, član ljubljanske opere Slovenec Primožič po hrvaško in Gjungjenčeva, ki je že precej let članica ljubljanske opere, tudi po hrvaško. Dvakrat so peli Gotovčev opero »Morano«. Gjungjenčeva je pela po hrvaško in poročevalec dnevnika »Slov. Narod« je dne 16. t. m. zapisal o »Morani« sledeče besede:

»Gjungjenac je pela hrvaško in mi je le žal, da niso peli hrvaško tudi vsi ostali.

Poročevalec dnevnika »Jutro« je zapisal v števil. 34 takole:

»Morano« je pela ga. Gjungjenac-Gavella v originalu, mislim, da bi to lahko storili tudi vsi ostali, in je prevod iz hrvaščine (ki vsaj za nas ne sme biti tuj jezik) nepotreben.

Tudi v operi »Manon« je Slovenec Rijavec pel še v nedeljo 12. t. m. srbsko-hrvaško.

V Zagrebu pojo po hrvaško, v Belgradu po srbsko, v Sofiji po bolgarsko, v Ljubljani pa ne po slovensko. Povsod je načelo, da se pojo opere v »Narodnih operah« v narodnem jeziku, le gostje, ki so druge narodnosti, izjemoma pojo v tujem jeziku. Dandanes je tekst pri operah setavni del opere same in ga mora pevec podajati tako, da ga občinstvo razume in to že zaradi opere same. Ljubljansko opero vzdržuje slovensko ljudstvo z davčnim denarjem, naš slovenski človek sam. Kdor je res slovenski kulturni delavec, naj zida pri stavbi slovenske kulture ali pa naj prepusti prostor drugim, ki so boljši zidarji in znajo pokladati kamen na kamen navpik.

Pozor naročniki!

Kdor ne dobi lista redno, naj to takoj naznani, ker se dogaja, da dobivamo reklamacije kljub temu, da list redno pošiljamo.

Uprava „Slovenije“

Širite in naročajte naš tednik!

Norveški ljudski jezik

Norveška je šele od l. 1905. samostojna država. Skoro pet in pol stoletja je preživela v politični odvisnosti. Od l. 1387. do l. 1814. je bila pod nadvlado Danske, od l. 1814. do 1905. pa je bila združena v osebni uniji s Švedsko. Politična odvisnost je bila samostojnemu kulturnemu razvoju Norvežanov zelo na kvar.

Danščina je že v petnajstem stoletju v uradih dobila knjižno obliko in veljavo ter se je kot državni jezik uveljavila tudi na Norveškem. Ne samo državni uradniki, vsa inteligenca, ki se je šolala v Kopenhagnu, je govorila in čutila dansko. Meščanska plast prebivalstva jo je posnemala in sprejela vedno več danskih besed in jezikovnih oblik v svojo govorico. Izoblikovala si je tako poseben občevalni jezik iz danščine z močno primesjo norveške ljudske govornice. Na Norveškem so na ta način govorili tri jezike: čisto danščino (ki je danes izrinjena), danščino, pomešano z norveščino (riksmaal ali boksmal, občevalni jezik meščanstva) in ljudski jezik (landsmaal), ki prevladuje zlasti v zapadnih predelih Norveške.

Romantika je tudi na Norveškem zbudila zanimanje za ljudski jezik in pomenila začetek narodnega gibanja. Iz inteligence je izšlo nekaj učenjakov in umetnikov, ki so začeli zbirati narodno blago, se trudili govoriti ljudski jezik in ga obogatiti s starimi ljudskimi izrazi. Iz tega dela in stremjenja posameznikov je polagoma nastalo narodno gibanje, ki je zajelo širše plasti ljudstva. Ljudstvo je hitro spoznalo, kaj pomeni zanj, ako se njegov jezik uveljavlja v tiskanih besedah, v uradih in šolah. L. 1848. je dobil norveški ljudski jezik svojo prvo slovnico, 1850. slovar in tako se je začela norveščina uveljavljati tudi kot knjižni jezik. Močno je oviralo njen razvoj dejstvo, da so norveški pisatelji evropskega slovesa pisali v riksmalu. Dasi so uvajali vanj mnogo norveških besed in ga skušali tudi po duhu približati prvotnemu domačemu jeziku, so vendar nehote zavirali razvoj norveškega ljudskega jezika in gibanja, ki se je zanj zavzelo.

Po osamosvojitvi Norveške l. 1905. je dobilo to gibanje močan vpliv na zakonodajo in upravo ter priborilo landsmaalu veljavo v šoli in upravi. Danes se ta jezik poleg riksmala (jezika, v katerem sta pisala še Ibsen in Björnson) vedno bolj uveljavlja, tako da je učni jezik v dobri tretjini ljudskih šol, in morajo državni uradniki obvladati oba jezika. Vedno več pisateljev se ga poslužuje in tudi občevalni jezik meščanske plasti se mu umika ter sam kaže očitno stremljenje, se vedno bolj približati pravi norveščini in se otresti prevladujočega vpliva danščine.

Reševanje krize in brezposelnosti

Delovni odbor ameriškega parlamenta je sklenil uvedbo 30urnega tedna, to se pravi 6urnega delavnika ob 5dnevnem delovnem tednu. Predlog še seveda čaka odobritve narodnega in senatnega predstavništva. Do istega zaključka je prišel pred kratkim tudi veliki, iz 500 mož sestojeci znanstveni komite, ki ga je imenoval predsednik Hoover. Neuradni odbor 26 odličnih tehokratov pa je preiskal 800 različnih industrij in celo zaključil, da je za omiljenje krize in za zopetno uravnoteženje nadprodukcije in podkonsuma nujno potrebno uvesti 16urni tednik ob istih tedenskih mezdah. Prva pomembnejša evropska konferenca v Ženevi, ki se ta čas peča z reševanjem teh življenjskih problemov, pa se ne more zediniti niti za uvedbo 40urnega delovnega tedna...

DEJSTVA IN DOGODKI

Izjava uredništva. V zadnji, t. j. prekmurski številki smo priobčili »Prekmursko pismo«, ki naj bi bilo primer domačega narečja, a kakor smo ugotovili, to nikakor ni in tudi sicer ni primerno za smer lista. Naj nam to pomoto vsi oni oprostijo, ki je v njih ta »prekmursčina« izzvala nevoljo.

Knjižni uvoz pri nas in na Češkem

Od vseh knjig, ki jih je Češka uvozila, odpade po zadnji statistiki domala 90% na nemške knjige iz Nemčije in Avstrije. Dočim je torej francoska knjiga v primeri z nemško na Češkem v znatni manjšini, zaznamuje naša statistika stalen in soliden narast uvoza francoskih in sorazmerni padec uvoza nemških knjig. Na uvožene nemške knjige je odpadlo v Jugoslaviji l. 1928. še 63,3%, l. 1931. pa samo 57,9%. Dočim se je l. 1931. na Češkem uvozilo iz Francije knjig v vrednosti 470.000 Din, je Jugoslavija v istem času kupila za 875.000 Din francoskih knjig. Značilni znaki šolske in kulturne preorientacije pri nas. Zanimiva bi bila ugotovitev, v kakšni meri je udeležena pri tem uvozu posebno Slovenija.

Širite in naročajte naš tednik!

GOSPODARSTVO

Tehnokracija

Nov evangelij se nam obeta od onstran morja. Zadnje čase razburja ameriško javnost nauk, ki ga je 36 inženerev pod vodstvom Howarda Scotta v štirinajstletnem delu izgradilo in katerega bistvo je v ugotovitvi, da živimo v gospodarskem sistemu prav predpotopnega značaja. Pri današnjem stanju tehnike in tehnični znanosti bi bilo mogoče nuditi vsakemu Amerikancu vse mogoče življenjske ugodnosti, in vendar bi to zahtevalo samo štiri ure dnevnega dela vseh prebivalcev v starosti 25 do 45 let. Ta možnost se samo zato ne izrablja, ker dela današnje gospodarstvo namesto po nekem celotnem tehničnem načrtu konfuzno in slepo iz dneva v dan, ker to gospodarstvo ne predstavlja kake enotne združitev vseh produkcijskih sil, ampak nasprotujoče si in diletantsko izrabljajo le-teh.

Nas Evropejce, ki smo vzrastli v bolj ali manj socialističnem ozračju, to seve manj preseneča kot povprečnega Amerikanca, ki je stal doslej vprašanju kapitalizem ali socializem precej tuj nasproti. Saj ne gre za nič drugega kot za osnovno zahtevo socializma, da se postavi na mesto anarhičnega gospodarstva organsko in sestavno sodelovanje vseh produkcijskih sil. Od tega si obeta neznansko zvišano produktivnost, neizmerno zboljšano oskrbovanje z raznimi dobrinami, torej neizmerno stopnjevanje splošne blaginje. Tehnokrati torej načelno ne povedo nič novega. A zato, ker argumentirajo in analizirajo z vidika tehnike, prinašajo presenetljive novosti in spoznanja o izmeri dosegljivih stvari, ki nam jih organizirano in načrtno gospodarstvo lahko prinese. Ne da bi se zavedali, izpolnjujejo teoretski okvir socializma s praktičnimi številkami o tem, kaj bi bilo že danes v deželi z visoko razvito tehniko mogoče, kaj bi torej »pjatiletka« v USA lahko izvedla. V ta namen so tehnologi sestavili seznam vseh energetičnih količin (vodnih, električnih in drugih), ki se nahajajo v deželi in so potem točno izračunali, kako bi bilo treba te energije razdeliti na produkcijo 3000 vrst blaga in kako se naj bi produkcija vršila.

Rezultati se zde pravilni. Ugotavljajo n. pr. da bi vse potrebe USA (države z več kot 120 milijoni prebivalcev) na opeki lahko krilo pet tovarn s 100 delavci pri štiriurnem dnevnem delu. Ugotavljajo možnost, da bi dobil vsak Američan svoj avto z desetkrat večjo trpežnostjo kot je današnja. Trdijo, da obstaja nek postopek za izdelavo rezil za britje, katerih uporabnost bi bila enako dolga človeškemu življenju. Neznatno število delavcev bi zadostovalo za izdelavo potrebnega števila rezil. (Danes se namenoma ne izdeluje blago s preveliko trpežnostjo, ker bi to škodovalo konzumu.)

Skoro se zdi, da imajo tehнокrati prav, ko trdijo, da ni samo blaznost, da se take že dane možnosti ne izkoristijo, ampak da ustvarja današnje kričiče nasprotje med stanjem tehnike in ekonomske organizacije venomer nevarnosti katastrof. Ne povedo s tem nič drugega kot marksisti in drugi socialni reformatorji, ki vidijo v človeški zgodovini neprestano tekmo med naprej drvečo produkcijsko tehniko in onemoglo za njo capljajočo gospodarsko organizacijo. Samo da predlagajo za praktično premostitev tega nasprotja povsem druga pota. Denar se naj nadomesti z nakaznico energetičnih enot in za vsako vrsto blaga se ugotovi, koliko teh je bilo potrebnih za njeno izdelavo. S pomočjo teh nakaznic se vrši izmenjavanje in nakup blaga. Ti predlogi niso baš prepričevalni, a ne gre toliko zanje, ki niso morda nič drugega kot začetni poizkusi, ko za bistvo nauka, ki predstavlja tehnično izgradnjo znane teorije, da je treba svet na sedanji razvojni stopnji samo prevesti iz anarhičnega v načrtno gospodarstvo, pa bi se omogočila največja blaginja za vsakogar.

Umljivo je, da so ti nauki pri današnji splošni gospodarski krizi globoko odjeknili v ameriški javnosti in jo razburili. To razburjenje je pač tudi dokaz, kako močno je že omajana vera v današnji gospodarski sistem. Tehnokrati sicer stoje na stališču privatne lastnine, vendar so prizadeti krogi takoj čutili, kam meri ta nauk in so hiteli, da tehnostrate proglasijo za noree in sanjače. Medtem pa jim je nastal nasprotnik, ki ga bo težje pobijati, ker nosi uradni pečat. Čitali smo o poročilu šestorice učenjakov, ki jim je predsednik Hoover leta 1929. poveril nalogo, da proučijo novejši razvoj ekonomsko-socialnih razmer ter podajo pregled, ki naj bi služil kot osnova za velikopotezno nacionalno politiko. Delo te komisije je nedavno izšlo in obsega kompendij v dveh delih s 13 zvezki podrobnega gradiva. Dasi je poročilo učenjaško po vsebini in obliki, vendar predstavlja po svojih ugotovitvah naravnost revolucionaren dokument. Iz teh ugotovitev namreč izhaja, da je sedanje ekonomsko-socialni sistem prišel v nepremostljivo nasprotstvo z razvojno stopnjo tehnike. Avtorji izjavljajo, da je nemogoče vztrajati pri dosedanjem naziranju, da je naloga vlad, ustvariti čim ugodnejše pogoje za razmah zasebne inicijative, ker se je ta izkazala — zlasti v običajnem pojmovanju zasebne lastnine — kot eden izmed najjačjih virov gospodarskega nereda. Zlasti je povsem nespo-

sobna rešiti osnovno vprašanje, kako dvigniti kupno moč širokih množic. Odtod stalna nevarnost nadprodukcije, padanja konzuma in brezposelnosti. Zato je možen samo en izhod: narodno gospodarstvo po načrtu! Ako se za to ne moremo odločiti, se mora končati vse z diktaturo, ki podredi tehnično inteligenco nasilju vladodržcev. In zakaj, za boga, ne načrtnega gospodarstva? Zakaj ne bi država nastopila v večji meri kot podjetnik? Komisija ne vidi v tem nič opasnega, zlasti ako se omeji ta podjetnost na določena področja. Spominja nas na vojno dobo in vprašuje, da li je res nemogoče, da bi se nekoč posvetila družabni blaginji enaka skrb, kakor jo je naše pokolenje posvečalo pripravam za zmagovite vojne.

Sicer pa ima današnje gibanje tehnokratov že svoje predhodnike tako v Ameriki kot v Evropi in ime je dosti starejše kot gibanje samo.

Ze kmalu po vojni so v USA razpravljali o vprašanju, za koliko bi se donos ameriškega gospodarstva dvignil, če bi se svobodno pridobitno gospodarstvo spremenilo v premišljeno in v prid celoti usmerjeno. Chase je že l. 1927., torej v dobi prosperitete ugotovil, da dohodki dveh tretjin Amerikancev ne dosejajo eksistenčnega minimuma. Zato je zahteval, da se uveljavi v gospodarstvu namesto načela največjega dobička načelo o prioriteti potrebnega. Treba je le, da se pridobitna družba spremeni s funkcionalno in se v tem smislu preusmeri industrija, pa bodo lahko vsi ljudje deležni koristi iz napredka tehnike. Chase samo ne ve, kdo bo ta preokret v družbi izvršil, želi pa, da bi bilo vodstvo v rokah tehnikov. Vendar Chase odločno odklanja skrajno racionalizacijo ameriškega kova, kakor jo n. pr. predstavljajo obrati Fordovih tovarn in kakor jo je od Amerike sprejela sovjetska Rusija ter zahteva, da se mora stroj prilagoditi delavcu, ne obratno. Stroji, ki tej zahtevi nasprotujejo, naj se v prvem plavžu stope, pa če so še tako duhovito sestavljeni, dragi in po produkcijski moči uspešni. Ne gre samo za gmotno preskrbo vseh ljudi, gre tudi za uvedbo humanih delovnih oblik in načinov, ki omogočujejo neko zadovoljstvo nad delom samim.

Ameriški tehнокrati se izogibajo besed socializem in kapitalizem, v stvari pa dokazujejo potrebo po novem gospodarskem redu z istim ciljem, kot ga zasledujejo socialisti. Tehnokratska misel se je v Ameriki povsem naravno rodila iz razmer, ki so v zadnji dobi nastale, ko brezposelnost v vedno večji meri ograža osnove sedanjega kapitalističnega gospodarstva. Ameriški učenjaki dokazujejo, da mora 55% sedanjega števila brezposelnih ostati stalno brez dela, ko bi se tudi gospodarska prosperiteta dvignila na višino najboljših povojnih let. V neki meri velja to tudi za evropske industrijske države.

Ameriškim tehnokratom še danes manjka jasen akcijski program, ki bi bil praktično izvedljiv. Vse gibanje je v tem pogledu še nerazčiščeno. Premalo se ameriški tehнокrati tudi zavedajo prepletenosti svetovnega gospodarstva in delajo svoje račune le za USA. V tem pogledu so evropske — predvsem nemške, švicarske in češke — skupine tehnokratov daljnovidnejše. Te ne zahtevajo samo iz gospodarskih razlogov, ampak z vidika neke svet spajajoče ideje o poslanstvu tehnike novo internacionalno, planetarno ureditev družbe. Zavzeli so svoje stališče napram nacionalizmu avtarkije in vojni in jih odločno odklanjajo. Nič ne ugovarjajo, če se jih nazivlja socialisti, vendar zanikajo, da bi bil boj proti kapitalističnemu gospodarstvu zgolj zgodovinsko poslanstvo proletariata, pač pa so prepričani o odločilni vlogi tehnike v tem boju, ker so pri današnjem stanju produkcijskih oblik v vedno večji meri potrebni kvalificirani inženjerji, delovodje in strokovni delavci, dočim se široke množice delavstva bolj in bolj izločujejo. Pri tem opozarjajo, v koliki meri se je težišče politične moči na škodo širokih mas spremenilo, odkar polaga rastoča tehnizacija vojske in zlasti razvoj kemije ter zrakoplovstva odločitev v roke inženerev in mofterjev.

Novo gibanje je brez dvoma zanimivo in zasluži, da mu posvečamo svojo pozornost.

Po »Tagebuch«-u.

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino ali delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dožanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

